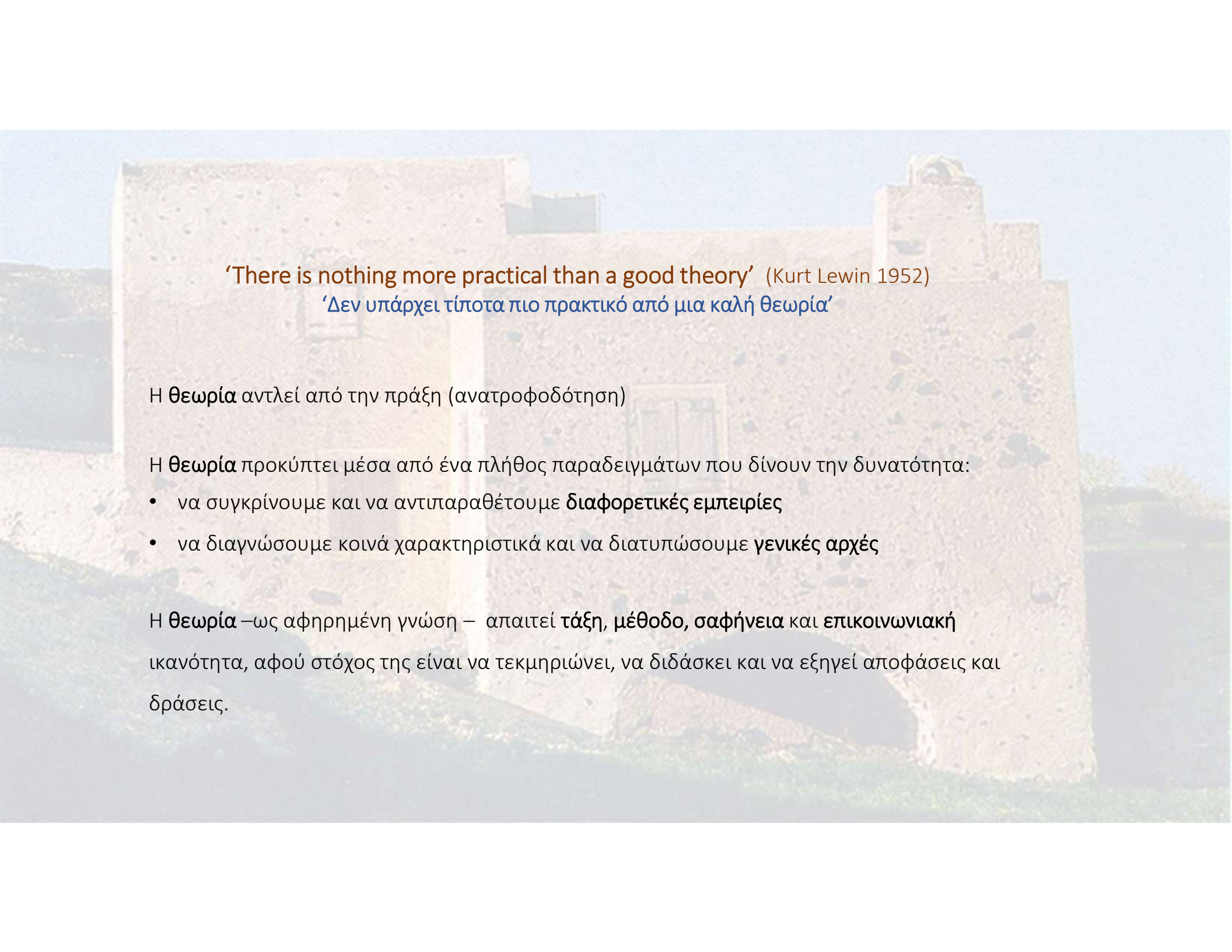

ΑΠΟ ΤΗΝ ΘΕΩΡΙΑ ΣΤΗΝ ΠΡΑΞΗ:

ΕΡΜΗΝΕΙΕΣ, ΔΙΛΗΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΣΤΟΧΙΕΣ ΣΤΗΝ ΕΠΙΣΚΕΥΗ ΕΠΙΚΑΛΥΠΤΙΚΩΝ ΚΟΝΙΑΜΑΤΩΝ ΣΕ ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΚΤΗΡΙΑ

ΚΛΑΙΡΗ ΠΑΛΥΒΟΥ, ΟΜΟΤΙΜΗ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ ΑΠΘ ΚΑΙ ΕΠΙΣΚΕΠΤΡΙΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ ΣΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ FREDERICK ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

‘There is nothing more practical than a good theory’ (Kurt Lewin 1952)

‘Δεν υπάρχει τίποτα πιο πρακτικό από μια καλή θεωρία’

Η **θεωρία** αντλεί από την πράξη (ανατροφοδότηση)

Η **θεωρία** προκύπτει μέσα από ένα πλήθος παραδειγμάτων που δίνουν την δυνατότητα:

- να συγκρίνουμε και να αντιπαραθέτουμε **διαφορετικές εμπειρίες**
- να διαγνώσουμε κοινά χαρακτηριστικά και να διατυπώσουμε **γενικές αρχές**

Η **θεωρία** –ως αφηρημένη γνώση– απαιτεί **τάξη, μέθοδο, σαφήνεια** και **επικοινωνιακή** ικανότητα, αφού στόχος της είναι να τεκμηριώνει, να διδάσκει και να εξηγεί αποφάσεις και δράσεις.

The Venice Charter Revisited

Modernism, Conservation and Tradition
in the 21st Century

Foreword by HRH The Prince of Wales

Edited by

Matthew Hardy
I · N · T · B · A · U

ΘΕΩΡΗΤΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΚΑΙ ΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΟΙ ΧΑΡΤΕΣ

- Δεν δίνουν κανόνες, αλλά **κατευθυντήριες γραμμές**.
- Δεν λένε **πως** να κάνεις κάτι (μεθοδολογία) αλλά **τι** να κάνεις και **γιατί** (δεοντολογία).

Βοηθούν στην διαχείριση ενός πολυπαραμετρικού ζητήματος με **διλήμματα** όπως:

- Ποια ιστορική φάση είναι η *‘καλύτερη’* - τι μένει τι φεύγει;
- Πως ορίζεται το *‘συμβατό’*;
- Πόσο *‘αναστρέψιμη’* μπορεί να είναι μια επέμβαση;
- Που ακριβώς σταματάνε οι *‘υποθέσεις’*;
- Πως ορίζεται η *‘αυθεντικότητα’*;
- Πως διαχειριζόμαστε την *‘απώλεια’*;

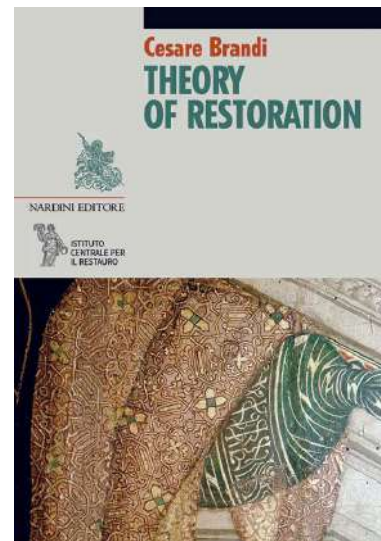
ΚΡΙΤΙΚΗ ΣΚΕΨΗ

«Η επίλυση ενός θέματος μεγάλης πολυπλοκότητας **δεν μπορεί να υπακούσει στη δυαδική λογική**, ακόμη και αν η τελική απόφαση αναγκαστικά θα υποβληθεί σ' αυτή την διαδικασία». (Edgard Morin)

Μόνο η **κριτική σκέψη** μπορεί να μας βοηθήσει να διαχειριστούμε τις γκρίζες ζώνες.

Primum non nocere / Πρωτίστως μην βλάψεις

Ας ξαναθυμηθούμε τον **Cesare Brandi** (1906-1988)

ΚΡΙΤΙΚΗ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

Ερμηνευτικός και κριτικός ο χαρακτήρας της αποκατάστασης

Αποκατάσταση: Εμπειρική > Στυλιστική > Ρομαντική (anti-restoration) > Ιστορική > Επιστημονική > **Κριτική** > Ολοκληρωμένη > Βιώσιμη > ...

Η αποκατάσταση πρέπει να έχει ως στόχο την επαναφορά της «δυνητικής ενότητας» του έργου τέχνης, με την προϋπόθεση ότι αυτό μπορεί να γίνει:

- χωρίς τον κίνδυνο πλαστογράφησης, καλλιτεχνικής ή ιστορικής (πρόσθεση)
- χωρίς να απαλειφθούν τα ίχνη που άφησε πάνω στο έργο το πέρασμα του χρόνου (αφαίρεση).

Αποκατάσταση: Εμπειρική > Στυλιστική > Ρομαντική (anti-restoration) > Ιστορική > Επιστημονική > **Κριτική** > Ολοκληρωμένη > Βιώσιμη > ...

Cesare Brandi: ΔΥΝΗΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ, το όλον και το (σύν)ολον

«Το **όλον** είναι κάτι περισσότερο από το άθροισμα
[**σύνολο**] των μερών του» (Αριστοτέλης)

Σύνολο από ψηφίδες ➤
(ιστορική αξία)

◀ Ψηφιδωτό (ιστορική και καλλιτεχνική αξία)

Η έλξη που ασκεί το **έργο τέχνης** επάνω στις
ψηφίδες τις κάνει να χάνουν την αυτοτέλειά τους
και να αφομοιώνονται από την εικόνα.

Tuscany, S. Marco.

Επιστημονική Αποκατάσταση

Κριτική Αποκατάσταση

Η **‘Επιστημονική’** προσέγγιση αδιαφορεί για την αισθητική διάσταση του έργου.

Η **‘Κριτική’** προσέγγιση στοχεύει στην εν δυνάμει ενότητα το έργου.

- **Στόχος:** να απολαμβάνεις το έργο τέχνης ως ΟΛΟΝ από την απόσταση θέασης αλλά να αναγνωρίζεις την σύγχρονη επέμβαση όταν πλησιάζεις.
- **Τρόπος:** Τα μικρά κενά συμπληρώνονται ενώ τα μεγαλύτερα αποδίδονται με ουδέτερο τρόπο, χωρίς τονισμό ή σχηματοποίηση των περιγραμμάτων τους.

Η ΔΥΝΑΜΗ ΤΟΥ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΟΣ

Η δύναμη του παραδείγματος

- Χειροπιαστό, συγκεκριμένο, όχι μόνο λόγια, αντιληπτό με τις αισθήσεις και όχι μόνο την νόηση
- Δείγμα ενός συνόλου με κοινά χαρακτηριστικά
- Υπόδειγμα, πρότυπο για μίμηση ή αποφυγή
- Χρησιμεύει ως επιχείρημα και απόδειξη *

* **Benchmarking** (συγκριτική αξιολόγηση).

Επιλέγεται ένα παράδειγμα που θεωρείται εξαιρετικά καλό σε ένα συγκεκριμένο πεδίο και στη συνέχεια γίνεται σύγκριση με αυτό.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ (Κωνσταντινούπολη, Μονή της Χώρας)

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ (Basilica della Santissima Annunziata, Genova)

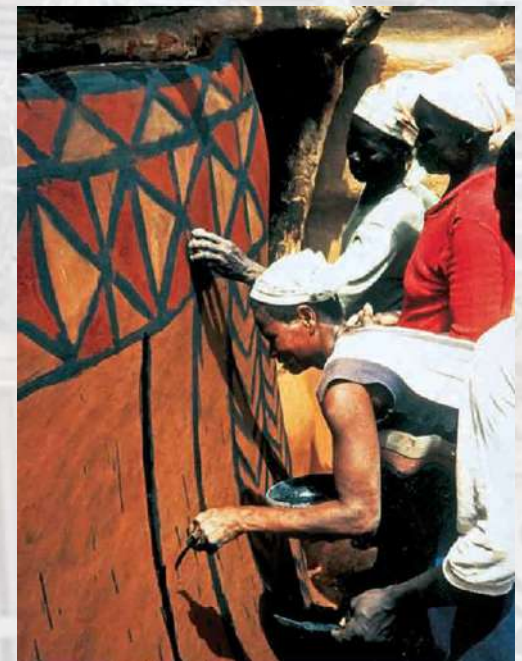

ΕΠΙΧΡΙΣΜΑΤΑ – Επικαλυπτικά κονιάματα

Το επίχρισμα είναι σαν το δέρμα:

- προσδιορίζει ταυτότητες
- έχει μνήμη
- Ένα έργο ζει μόνο μέσα από το το βλέμμα που το κοιτάζει, την προσοχή των θεατών.
- Βλέπουμε αυτό που μας εμποδίζει να δούμε.

Ξυστά επιχρίσματα στο Πυργί της Χίου

ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ, ΑΚΡΩΤΗΡΙ (16^{ος} αι π.Χ.)

Η αποκατάσταση των τοιχογραφιών αποδίδει τα (χαμένα) χαρακτηριστικά της αρχιτεκτονικής του χώρου.

ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ, ΑΚΡΩΤΗΡΙ (16^{ος} αι π.Χ.)

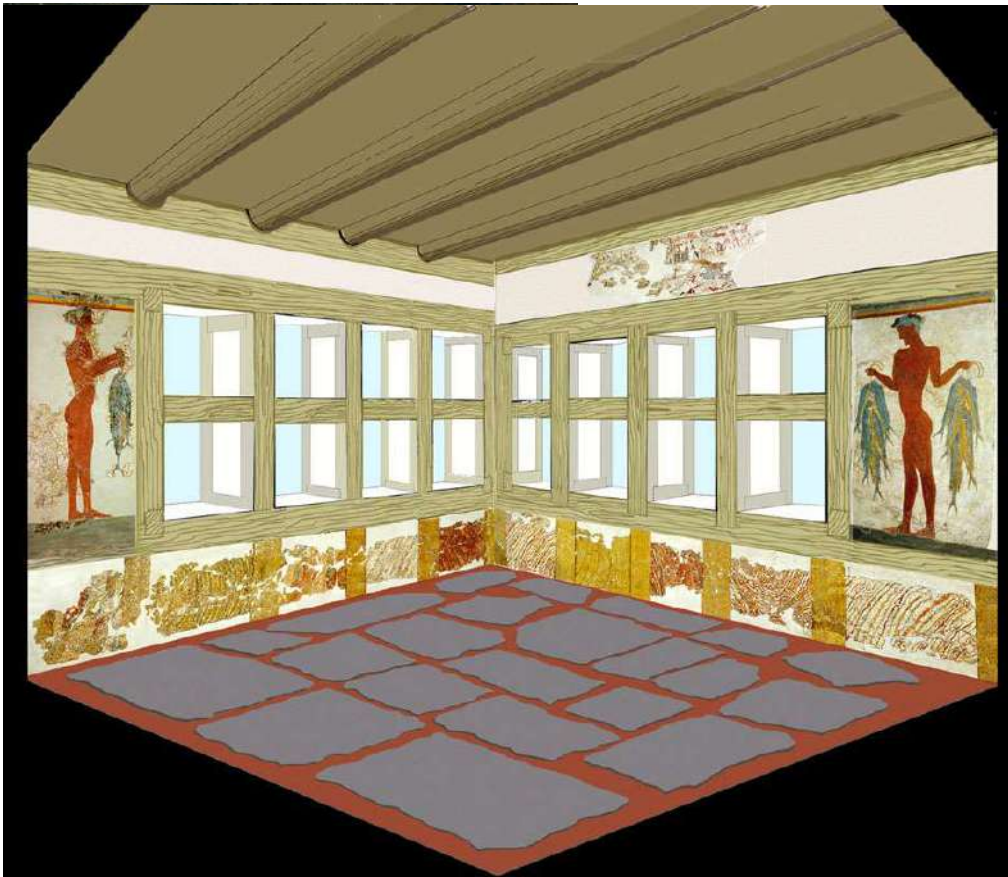

Λεπτά ασβεστοκονιάματα
πάνω σε παχύ υπόστρωμα
από πηλοκονίαμα.

ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ, ΑΚΡΩΤΗΡΙ (16^{ος} αι π.Χ.): τοιχογραφίες του 1^{ου} ορόφου της Δυτικής Οικίας

ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ, ΑΚΡΩΤΗΡΙ (16^{ος} αι π.Χ.): τοιχογραφίες του 1^{ου} ορόφου της Δυτικής Οικίας

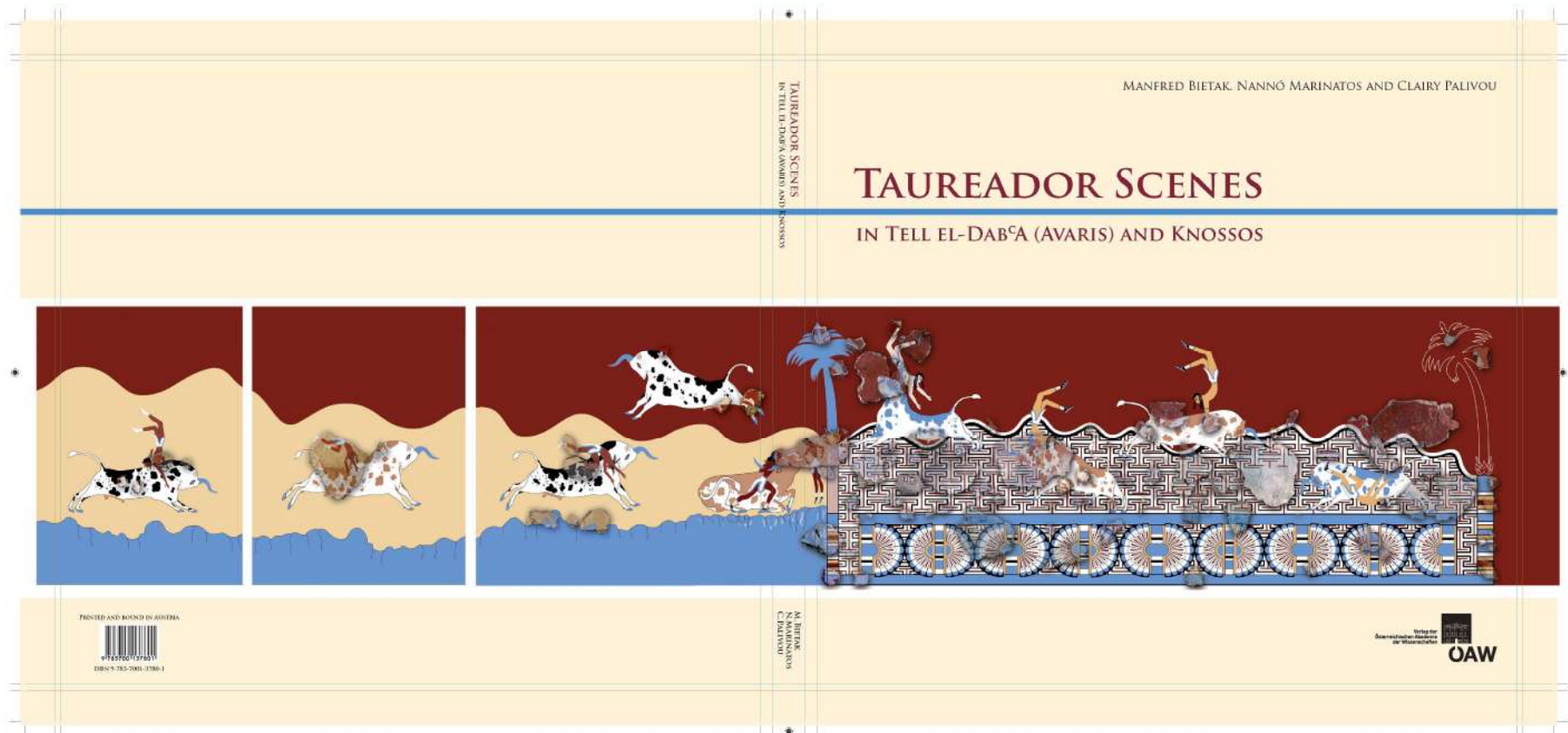
ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ, ΑΚΡΩΤΗΡΙ (16^{ος} αι π.Χ.): τοιχογραφίες του 2^{ου} ορόφου της Ξεστής 3

ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ, ΑΚΡΩΤΗΡΙ (16^{ος} αι π.Χ.): οι συντηρητές επί τω έργω

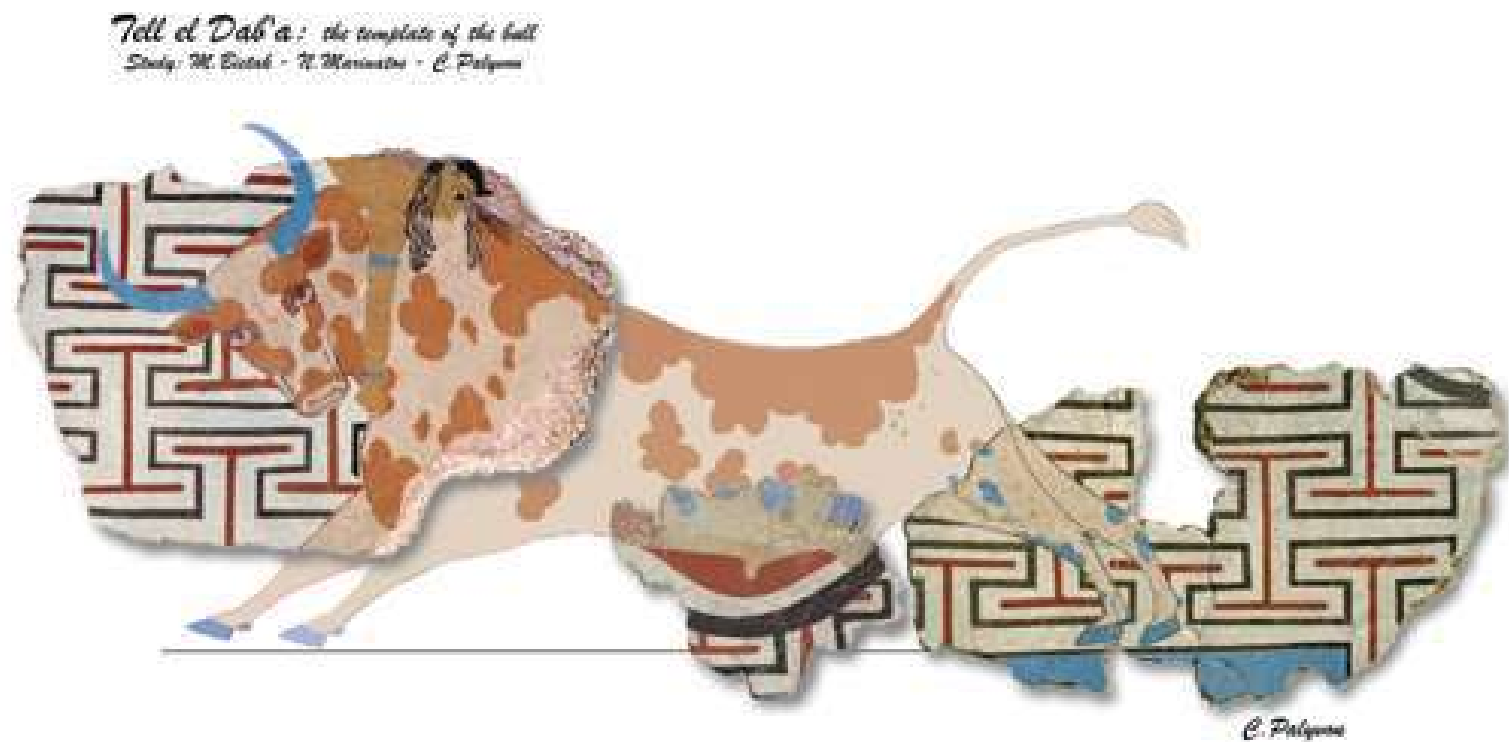

ΑΙΓΥΠΤΟΣ, Tell el Dab'a (Avaris) – Μινωικές τοιχογραφίες

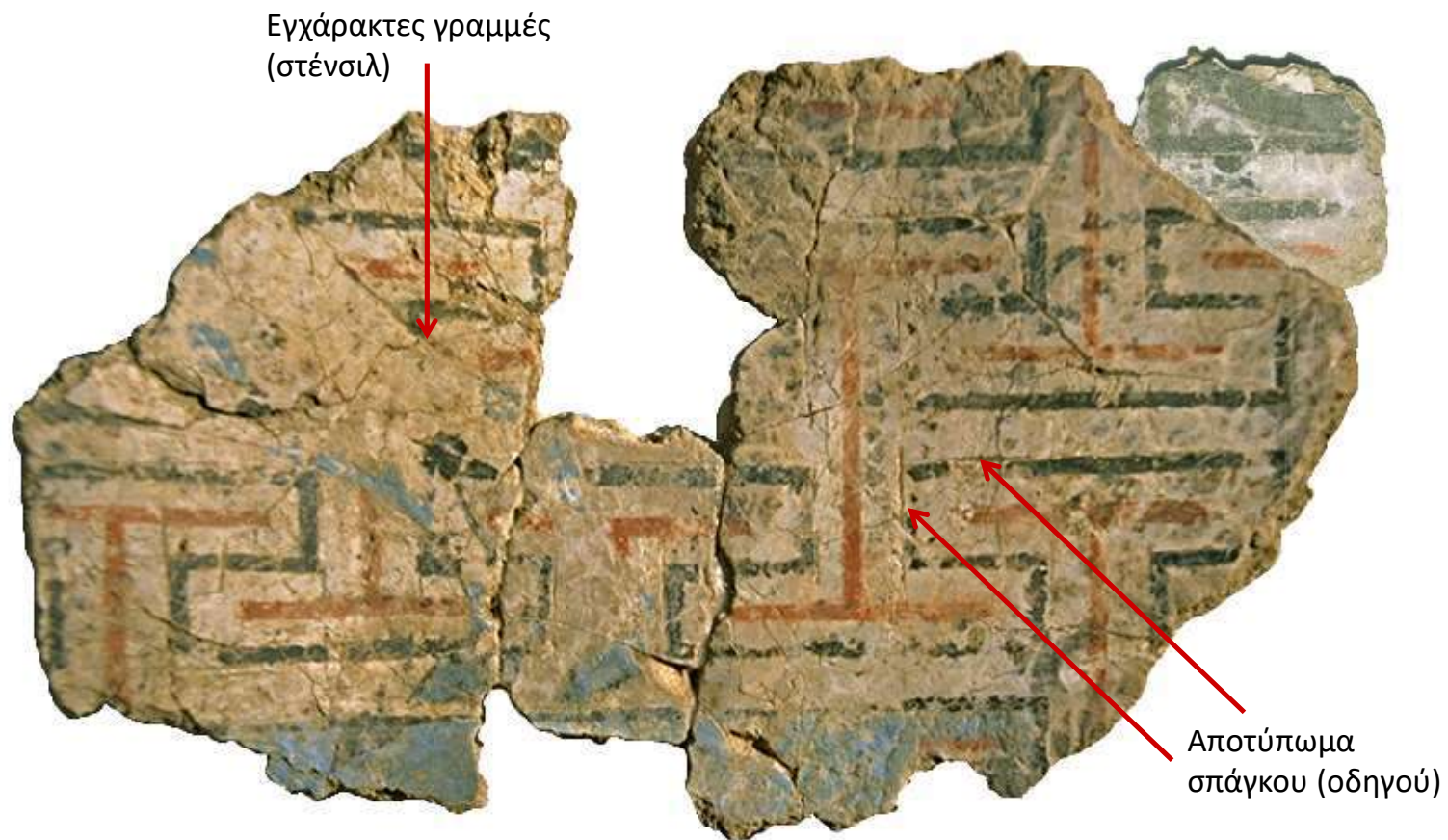

Η στενή σχέση της Tell el Dab'a με τον Μινωικό πολιτισμό τεκμηριώνεται, σχεδόν αποκλειστικά, από τα **επιχρίσματα** (υλικά, τεχνική, εικονογραφία)

ΑΙΓΥΠΤΟΣ, Tell el Dab'a (Avaris) – Μινωική εικονογραφία (ταυροκαθάψια)

ΑΙΓΥΠΤΟΣ, Tell el Dab'a (Avaris) – Μινωικές τεχνικές (οδηγοί και στένσιλ)

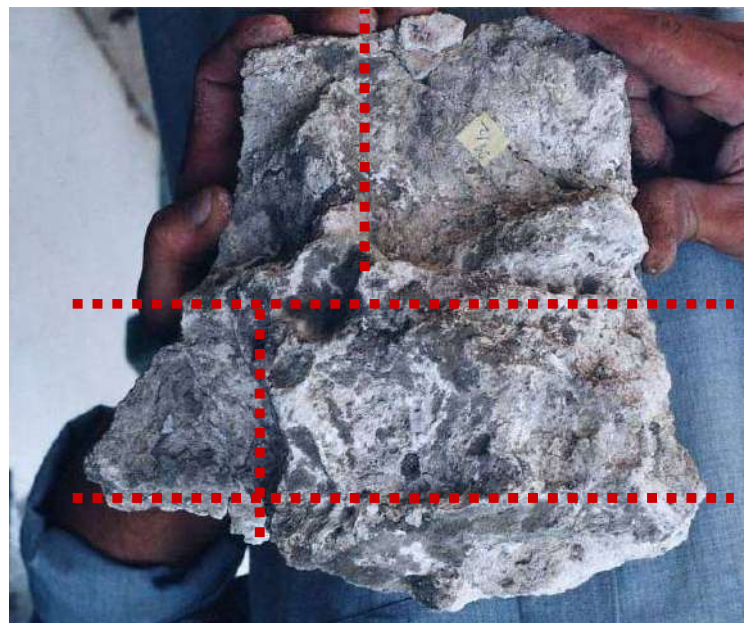

ΑΙΓΥΠΤΟΣ, Tell el Dab'a (Avaris) – Μινωικά υλικά (ασβεστοκονιάματα)

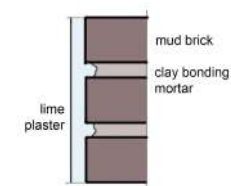
Πρόσθια όψη

Λευκή επιφάνεια με κόκκινες γραμμές που αποδίδουν λαξευτή τοιχοποιία

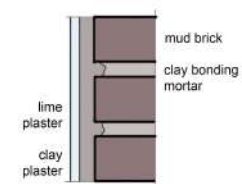

Πίσω όψη, αποτύπωμα πλινθότοιχου

17,5 cm X 38 cm X 9 cm
21,0 cm X 42 cm X 10 cm

Απ' ευθείας στον πλινθό-
τοιχο (Tell el Dab'a)

Με ενδιάμεσο στρώμα
πηλοκονιάματος
(Μινωικό επίχρισμα)

Μόναχο, Ναός Αγίων Πάντων – πριν και μετά τον 2^ο ΠΠ

Εκτεταμένες καταστροφές
(πριν και μετά τον βομβαρδισμό)

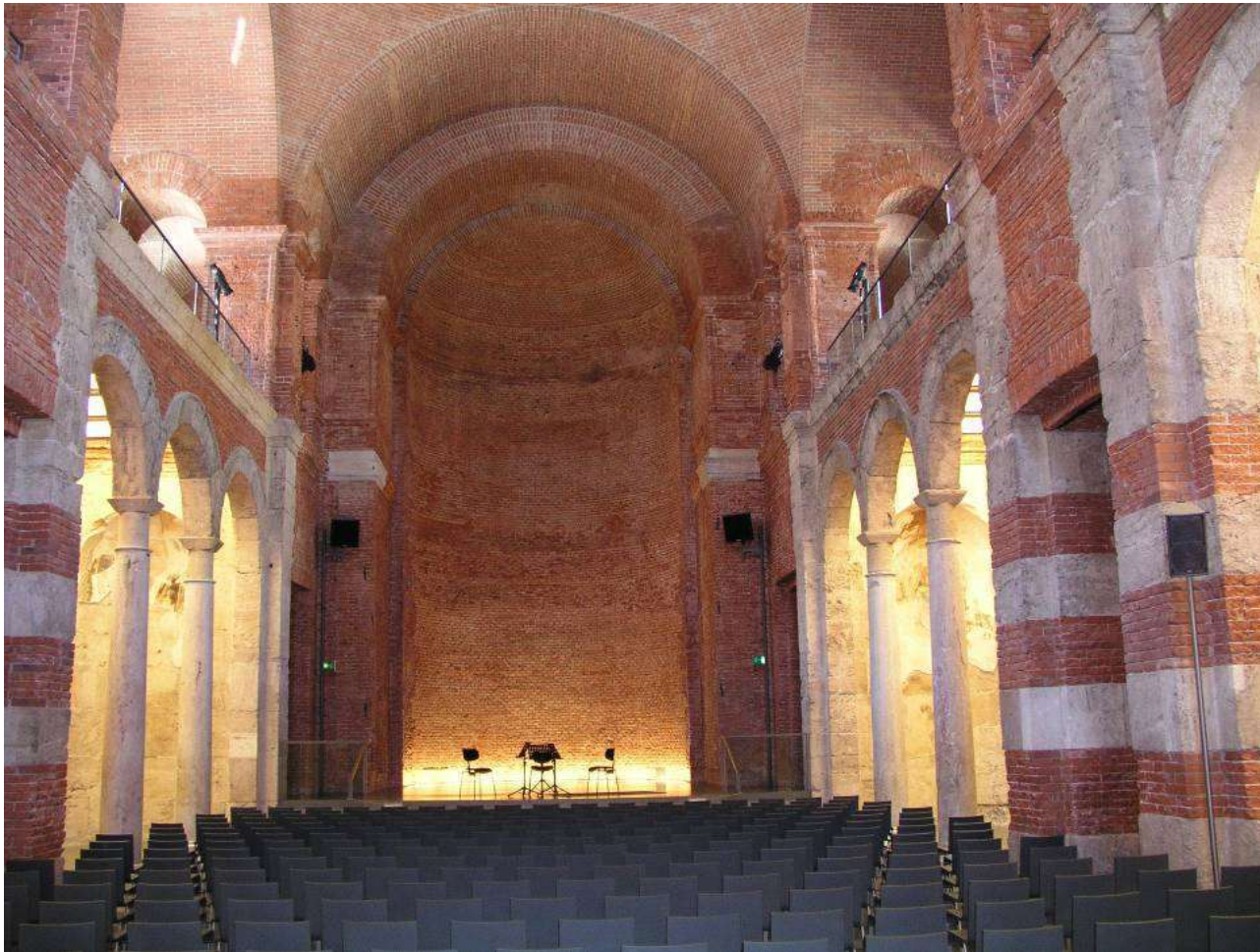
Μόναχο, Ναός Αγίων Πάντων – ‘εκκλησία’ εξωτερικά

Εξωτερικά

- Αποκατάσταση της ‘δυνητικής ενότητας’ του αστικού τοπίου
- Ολοκλήρωση της αρχικής μορφής
- Διάκριση σύγχρονων επεμβάσεων
- Αναφορά στην αρχική χρήση

Μόναχο, Ναός Αγίων Πάντων –συναυλιακό κέντρο εσωτερικά

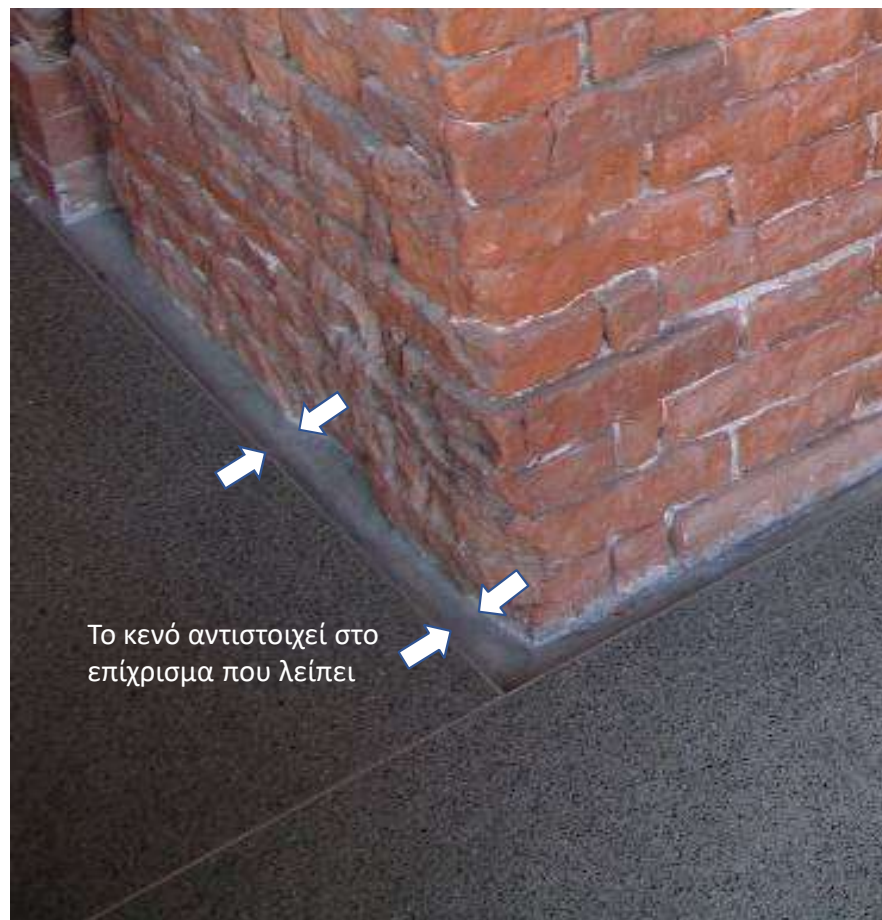
Εσωτερικά

- Αλλαγή χρήσης
- Επιλεκτική αποκατάσταση
- Μερική διατήρηση αρχικών επιζωγραφισμένων επιχρισμάτων
- Κυρίαρχη η εικόνα της απώλειας και του τραύματος

Μόναχο, Ναός Αγίων Πάντων – από εκκλησία σε συναυλιακό κέντρο

Μόναχο, Ναός Αγίων Πάντων – από εκκλησία σε συναυλιακό κέντρο

Το κενό αντιστοιχεί στο
επίχρισμα που λείπει

Μόναχο, Γλυπτοθήκη

Έργο του Leo von Klenze (1815) – καταστράφηκε στον 2ο ΠΠ – αποκαταστάθηκε και επαναλειτούργησε το 1972

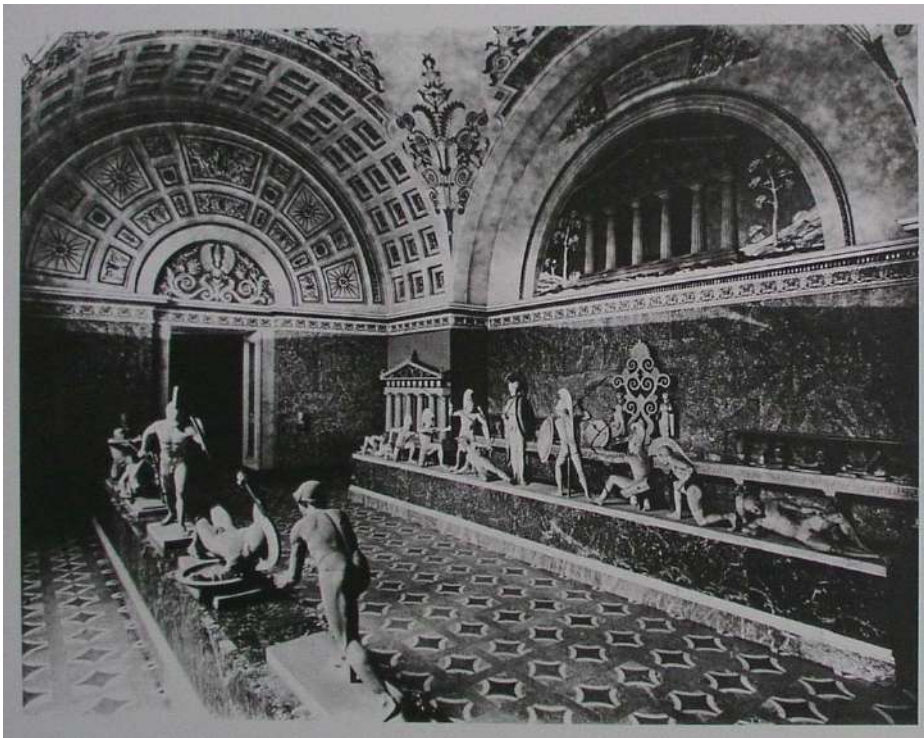
Εξωτερικά: Αποκατάσταση της 'δυνητικής ενότητας' του αστικού τοπίου - Ολοκλήρωση της αρχικής μορφής

Μόναχο, Γλυπτοθήκη

Εσωτερικά: Μινιμαλιστική απόδοση της γεωμετρίας – οπτόπλινθοι με λεπτό λευκό επίχρυσμα, αντί για μάρμαρο)
Η πλήρης απουσία επιχρίσματος παραπέμπει στην απώλεια και το τραύμα

Μόναχο, Γλυπτοθήκη

Ρητή (πολιτική) επιλογή: η **ανάδειξη των γλυπτών** με την δημιουργία ενός ουδέτερου περιβάλλοντος

Βερολίνο, Neues Museum

BERLIN NEUES MUSEUM

Βερολίνο, Neues Museum

- Κτίστηκε το 1840 (Agust Stuler)
- Μετατροπές την δεκαετία 1920
- Καταστράφηκε στον 2^ο ΠΠ II.
- 1999 Ένταξη στον ΠΚΚ
- 2009 Επαναλειτουργία

Βερολίνο, Neues Museum (David Chipperfield Architects in collaboration with Julian Harrap)

Βερολίνο, Neues Museum (David Chipperfield Architects in collaboration with Julian Harrap)

Το σκεπτικό της επέμβασης

Το αναστηλωτικό δίλημμα μεταξύ **απόκρυψης** ή **προβολής** των ιστορικών τραυμάτων αντιμετωπίζεται με μία ήπια **πλουραλιστική** λογική.

Στόχος να προστατευθούν τα αυθεντικά κατάλοιπα και παράλληλα να επανενωθούν τα μέρη σε ένα **ενιαίο και εύληπτο** αρχιτεκτονικό σύνολο.

Ενιαία προσέγγιση όπου το νέο και το παλιό ενδυναμώνουν το ένα το άλλο, όχι μέσα από την αντιπαράθεση αλλά την **συνέχεια**.

Βερολίνο, Neues Museum (David Chipperfield Architects in collaboration with Julian Harrap)

Μεγάλα κενά: αφαιρετική απόδοση όγκων και βασικής γεωμετρίας – ανακυκλωμένοι χειροποίητοι οπτόπλινθοι

Βερολίνο, Neues Museum (David Chipperfield Architects in collaboration with Julian Harrap)

Μεγάλα κενά: αφαιρετική απόδοση όγκων και βασικής γεωμετρίας – ανακυκλωμένοι χειροποίητοι οπτόπλινθοι

Βερολίνο, Neues Museum (David Chipperfield Architects in collaboration with Julian Harrap)

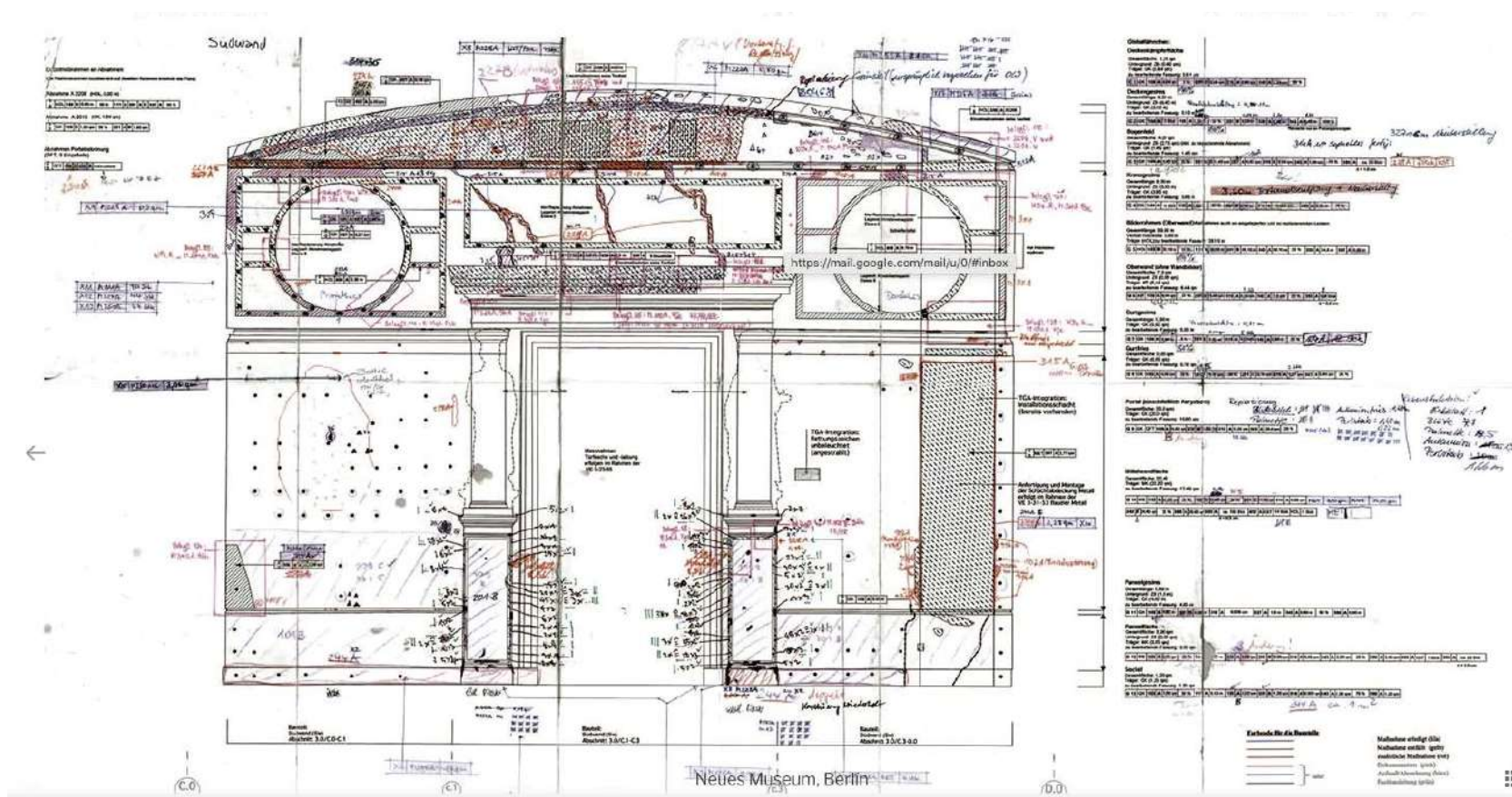

Βερολίνο, Neues Museum (David Chipperfield Architects in collaboration with Julian Harrap)

Βερολίνο, Neues Museum (David Chipperfield Architects in collaboration with Julian Harrap)

Λεπτομερής αποτύπωση της υπάρχουσας κατάστασης και καταγραφή των φθορών

Βερολίνο, Neues Museum (David Chipperfield Architects in collaboration with Julian Harrap)

ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ

Σαντορίνη, αυθεντικά επιχρίσματα

- Κονίαμα με βάση την θηραϊκή γη
- Πέτρες που προεξείχαν εμφανώς από την επιφάνεια του τοίχου παρέμεναν ανεπίχριστες.
- Έντεχνο τοπικό συμπλήρωμα αρμών με λιθαράκια
- Λίθινα πλαίσια ανοιγμάτων επιχρισμένα.

Σαντορίνη, αυθεντικά επιχρίσματα

ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ | ΣΧΟΛΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ - ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ
ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΩΝ ΚΤΗΡΙΩΝ ΚΑΙ ΣΥΝΟΛΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΨΗΦΙΟΠΟΙΗΣΗΣ ΔΙΑΤΟΜΕΑΚΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ 5ΟΥ ΕΞΑΜΗΝΟΥ

Σαντορίνη, παρερμηνείες της λειτουργίας και της μορφής του επιχρίσματος

- Άτεχνο τσιμεντοκονίαμα
- Εμφανείς πέτρες σε τυχαίες θέσεις και σε μία επιφάνεια ανώμαλη
- Λερωμένες πέτρες, ασαφή περιγράμματα, ενίοτε οι πέτρες σε εσοχή

Σαντορίνη, παρερμηνείες της λειτουργίας και της μορφής του επιχρίσματος

Εμφανείς πέτρες σε τυχαίες θέσεις και σε **εσοχή**

Σαντορίνη: παρερμηνείες της λειτουργίας και της μορφής του επιχρίσματος

Εμφανείς πέτρες σε μεγάλη εξοχή - Ένθετα λιθάρια άστοχα - Αφύσικο αποτέλεσμα

Μία επέμβαση που δεν αποδίδει μια πραγματική δομική ανάγκη δίνει σχεδόν πάντα άστοχα αποτελέσματα.

Σαντορίνη: παρερμηνείες της λειτουργίας και της μορφής του επιχρίσματος

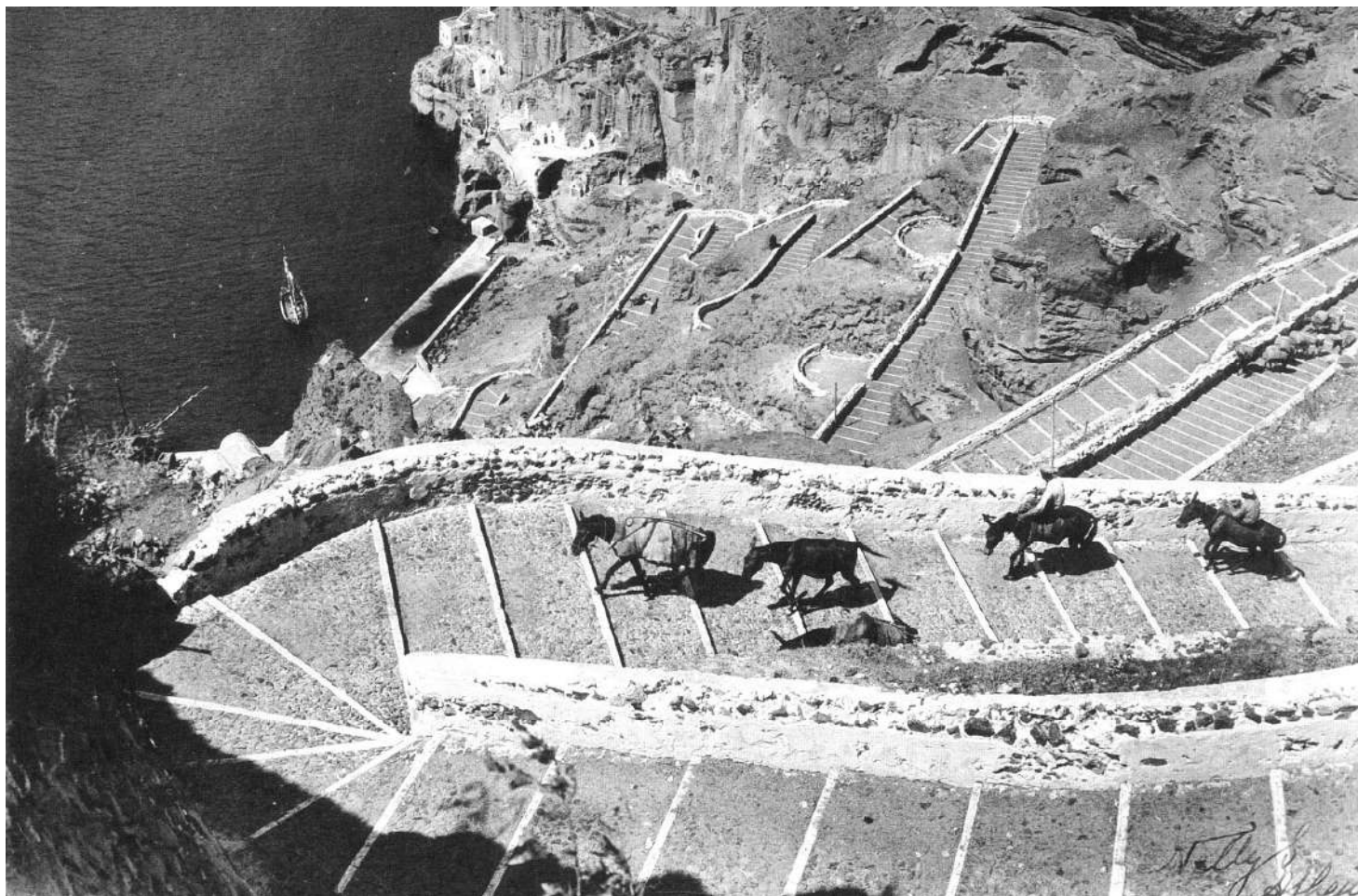

Ο τοίχος έγινε δάπεδο ...

και το δάπεδο τοίχος

Σαντορίνη: η σοφία της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής

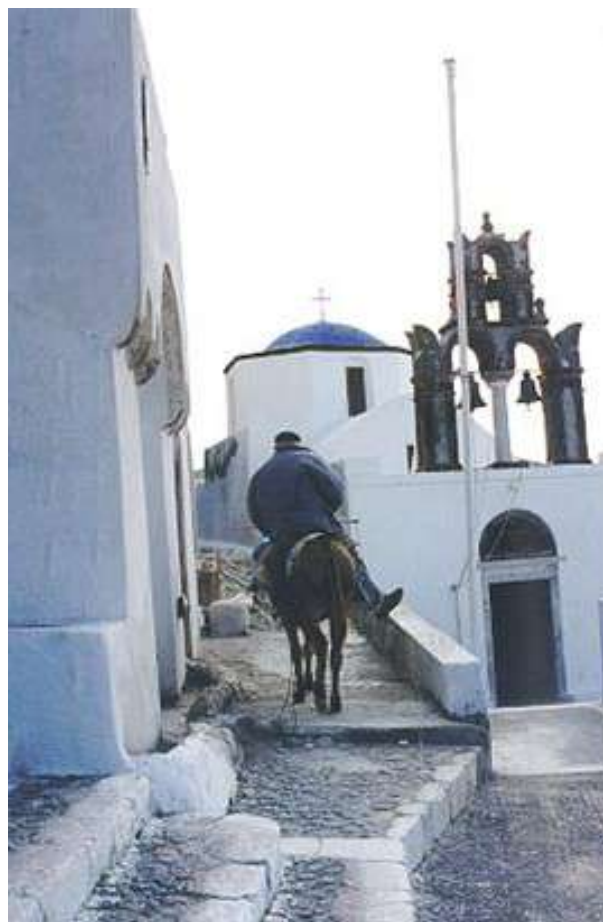

Σαντορίνη: η αποκαθήλωση του επιχρίσματος

Η φθορά του χρόνου αποκάλυψε την πέτρινη δομή του τοίχου... και η πέτρα δοξάστηκε σε βάρος του επιχρίσματος

Σαντορίνη: η αποκαθήλωση του επιχρίσματος

**Αγ. Νικόλαος,
Καστέλι Πύργου**

Πριν και μετά την αφαίρεση των επιχρισμάτων από τα μαντώματα και τα ποδιά του καμπαναριού.

Σαντορίνη: η αποκαθήλωση του επιχρίσματος

Αφαίρεση των επιχρισμάτων από τους εξωτερικούς τοίχους (πλην του τρούλου) – πολυμορφία – διάσπαση του ΟΛΟΥ

«Το **όλον** είναι κάτι περισσότερο από το άθροισμα των μερών του» (Αριστοτέλης)

Σαντορίνη: Ο θρίαμβος της πέτρας και η ήττα του επιχρίσματος

Πλήρης αφαίρεση των επιχρισμάτων τώρα και από τους εσωτερικούς τοίχους ...και σε νεόδμητα κτήρια

Σαντορίνη: Ο θρίαμβος της πέτρας και η ήττα του επιχρίσματος

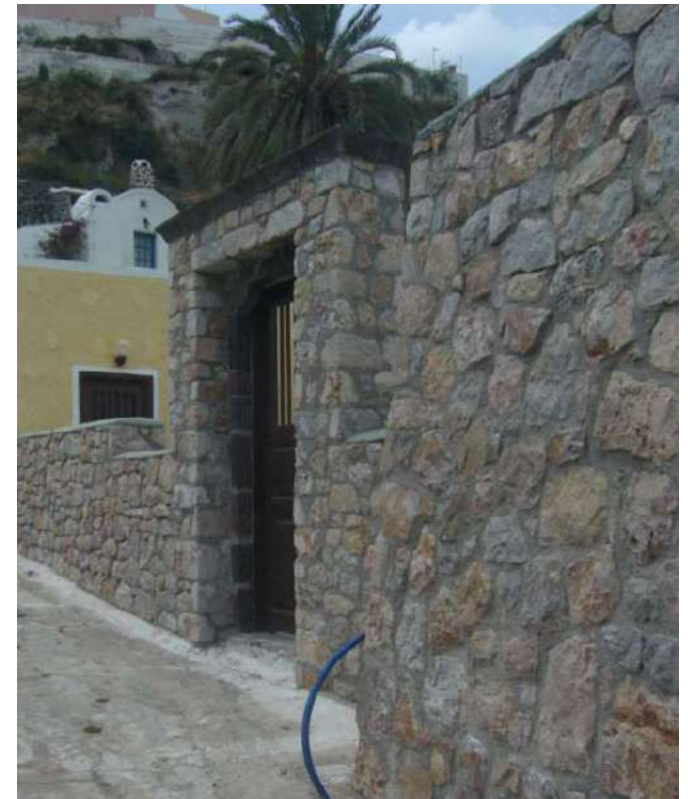
◀ Εμφανής ξερολιθιά μόνο σε αγροτικό περιβάλλον και ευτελή κτίσματα

Σαντορίνη: Ο θρίαμβος της πέτρας και η ήττα του επιχρίσματος

◀ Εμφανής ξερολιθιά μόνο σε αγροτικό περιβάλλον και ευτελή κτίσματα

Καινοτομία ▶
(αλβανικής προέλευσης)
Λιθοδομή από λευκές
νταμαρίσιες πέτρες

Σαντορίνη: η ιστορία του χρώματος (ασβεστοχρώματα)

Τα **ασβεστοχρώματα** επιτρέπουν στο κτήριο να 'εισπνέει φως' και να το 'εκπνέει χρώμα' με αποχρώσεις που παραλλάσσουν ανάλογα με την ώρα της ημέρας.

Σαντορίνη: η ιστορία του χρώματος (πλαστικά)

Ο κανόνας πλέον είναι τα **πλαστικά** χρώματα.

Αυτά όμως δημιουργούν μία ξένη επιδερμίδα πάνω στο κτήριο, η οποία δεν μπορεί να απορροφήσει το πλούσιο χρωματικό φάσμα του φωτός.

Από την μονοχρωμία στην πολυχρωμία.

Σαντορίνη: η ιστορία του χρώματος (ακρυλικά)

Η επέλαση των ακρυλικών χρωμάτων: δημιουργούν επιφάνειες αφύσικα λείες και γυαλιστερές

Η Νέα Σαντορίνη

Ένα καινούργιο ΟΛΟΝ με χαρακτηριστικά στοιχεία την πολυμορφία, την διάκριση και τον κατακερματισμό.

Επιφάνειες λαμπερές ...
και ένα βράδυ που δεν σκοτεινιάζει ποτέ